

82; Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-âşâr*, IV, 17-22; Ces-sâs, *el-Fuşûl fi'l-uşûl* (nşr. Uceyl Câsim en-Ne-semî), İstanbul 1414/1994, I, 203-204; III, 130; Muhammed b. Ahmed el-Hârizmî, *Mefâtihu'l-ûlûm* (nşr. İbrâhîm el-Ebyârî), Beyrut 1409/1989, s. 32; Kudûrî, *el-Tecriid* (nşr. Muhammed Ahmed Serrâc – Ali Cum'a Muhammed), Kahire 1424/2004, V, 2436-2447; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, IX, 66-72; İbn Abdülber en-Nemerî, *el-Kâfi fi fıkhi ehli'l-Medîneti'l-Mâlikî* (nşr. M. M. Uhayd el-Morîtânî), Riyad 1400/1980, II, 707-708; Serahsî, *el-Mebsûl*, XIII, 38-40; Mâzerî, *İzâhu'l-mağşûl* (nşr. Ammâr et-Tâlibî), Beyrut 2001, s. 402-405; Zemahşerî, *Esâsü'l-belâğa*, Kahire 1985, II, 15; Kâsânî, *el-Bedâ'î* (nşr. Ali M. Muavvaz – Âdil Ahmed Abdülmevcûd), Beyrut 1418/1997, VII, 308-309; İbn Kudâme, *el-Muğnî* (Herrâs), IV, 149-158; Nevevî, *el-Mecmû'*, XII, 2-109; Abdülâzîz el-Buhârî, *Keşfü'l-esrâr* (nşr. Muhammed el-Mu'tasım - Billâh el-Bağdâdî), Beyrut 1417/1997, II, 704-708; İbn Kayyim el-Cevziyye, *İ'lâmü'l-mu-vakkî'în* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Beyrut 1977, II, 19-21, 311; III, 24-25; Kureşî, *el-Cevâhirü'l-muğiyye*, IV, 538-541; Bedreddin el-Aynî, *Ümmedtü'l-kârî*, Kahire 1348, XI, 269-277; Şev-kânî, *Neylül-evtâr*, V, 241-247; "Taşriye", *Mu.F.*, XII, 74-77.

ŞÜKRÜ ÖZEN

MUSAVVA'

(bk. MASAVVA').

MUSAVİR

(المصوّر)

Allah'ın isimlerinden
(esmâ-i hüsnâ) biri.

Sözlükte "bir şeyi bir tarafa doğru eğmek, onu kesmek; bir şeye yönelmek" anlamlarındaki *savr* kökünün tefîl kalıbından türemiş bir sıfat olan *musavvir* "şekil ve özellik veren" demektir (*Kâmus Tercümesi*, "şvr" md.). İbn Sîde buradaki şekil ve özelliğin (sûret) cisme yönelik olduğunu söylemiş (*Lisânü'l-'Arab*, "şvr" md.), Râgıb el-İsfahânî ise "hacimli varlıkların (a'yân) şekillendiği ve başkalarından ayrılıp özellik kazandığı şey" diye tanımladığı sûretin duyularla ve akılla algılanan olmak üzere ikiye ayrıldığını belirtmiştir. Birincisi at ve insan gibi maddî nesnelere ibaret olup herkes tarafından müşahade edilir. İkincisi akıl, basiret vb. mânevî özellikler olup özel bilgi ve birikime sahip kimselerce idrak edilir. Kur'an-ı Kerim'de Allah'a nisbet edilen tasvir fiilleri her iki özelliği de kapsamaktadır (*el-Müfredât*, "şvr" md.).

Tasvir kavramı beş âyette zât-ı ilâhiyyeye nisbet edilmiştir; bunların üçü mâzî, biri muzâri kalıbıyla, biri de musavvir şeklidir (M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "şvr"

md.). Bir âyette de Allah'ın insanı dilediği sûrette terkib edip şekillendirdiği belirtilir (el-İnfîtâr 82/8). Bu âyetler genelde Allah'ın varlığını ve özellikle birliğini ifade etmekte, Tîn sûresinde de beyan edildiği üzere (95/4) insana güzel bir sûret kazandırıldığını dile getirmektedir.

Musavvir hem İbn Mâce ("Du'â", 10) hem Tirmizî'nin ("Da'avât", 82) esmâ-i hüsnâ listesinde yer almış, tasvir kavramı da çeşitli hadis rivayetlerinde Allah'a izâfe edilmiştir (Wensinck, *el-Mu'cem*, "şvr" md.). Hz. Ali'nin naklettiğine göre namazın çeşitli merhalelerinde farklı dualar okuyan Resûl-i Ekrem secde halinde şu niyazda bulunurdu: "Allahım! Senin rızan için secdeye kapandım, sana iman edip bütün varlığımla teslim oldum. Benim yüzüm kendisini iptidaen yaratan, sonra insana has şekle büründüren, işitme ve görme organlarıyla donatan yüce varlığa secde etmektedir. Yaratıp düzenleyenlerin en güzel olan Allah'ın kudret ve sanatı pek yücedir!" (Müslim, "Müsâfirîn", 201-202; Ebû Dâvûd, "Şalât", 119; Tirmizî, "Da'avât", 32). "Sizden biriniz hemcinsini dövmeye mecbur kalırsa yüzüne vurmasın, zira Allah Âdem'i onun sûretinde yaratmıştır" meâlindeki hadis (Buhârî, "İstîzân", 1; Müslim, "Cennet", 28, "Birr", 115) dil âlimleri, hadisçiler ve kelâmcılar tarafından çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Bu yorumlar arasında "onun sûreti" ifadesindeki zamirin Allah'la değil Âdem veya dövülen insanla ilgili olduğu, zamirin Allah'a dönmesi halinde ise "O'nun en güzel biçimde yarattığı sûret" mânasına geldiği belirtilmiştir (*Lisânü'l-'Arab*, "şvr" md.; Fahreddin er-Râzî, *Esâsü'l-takdîs*, s. 110-120; İbn Hacer, V, 492; XII, 262-263).

Son üç âyetinde Allah'ın on yedi ismini ihtiva eden Haşr sûresinin son âyetindeki hâlik, bâri, musavvir isimleri (59/22-24) aynı konuda ve iç içe mânalar dizisini meydana getirir. Yaratma kavramı çerçevesine giren bu mânaların ilki hâlik kelimesine ait olup sözü edilen eylemin konusunu oluşturan şeyin (mahlûk) var olma zamanını ve alabileceği sayısız şekillerden birini planlayıp belirleme (takdir) biçiminde tecessül eder. Bâri "yarattığı şeye maddî açıdan şekil verip hacim kazandıran" mânasına gelir. Yaratmanın nihai kademesini teşkil eden musavvir ise mahlûkun fizikî ve ruhî portresini belirleyip "halk eylemini sona erdiren" anlamını ifade eder. Bu sonuncu tanım eşref-i mahlûkât olan insanın yaratılışına hastır (Abdülkâhir el-Bağdâdî, vr. 195^b; Gazzâlî, s. 79-82; ayrıca bk.

BÂRİ; HÂLİK). Eş'arî, musavvir "maddî bakımdan şekil veren" mânasına alırken Mâtürîdî bunun psikolojik yönüne de işaret etmektedir. Hattâbî ise Cenâb-ı Hakk'ın birbirlerini tanıyıp ayırt etmeleri için insanları farklı fizyonomilere sahip kıldığını vurgulamakta, fakat hepsinin de aynı bir güzellik taşıdığını söylemektedir. Abdülkerîm el-Kuşeyrî, Kur'an'da Allah'a nisbet edilen tasvir kavramlarının insana yönelik olduğunu, Cenâb-ı Hakk'ın sûret güzelliğini sadece beşer türüne izâfe ettiğini, Tîn sûresinde ise onu en güzel biçimde yarattığı gerçeğine yemin ettiğini (95/4), ayrıca zât-ı ilâhiyye ile müminler arasında sevgi bağının bulunduğunu (el-Mâide 5/54) belirterek yaratıcının lutfettiği bu imtiyaz karşısında insanın duyarlı davranmasının gerektiğini mistik ifadelerle dile getirmiştir. Allah'ın fiilî sıfat ve isimleri içinde yer alan musavvir hâlik, bâri, muhyî, mübdî ve muîd isimleriyle anlam yakınlığı içinde bulunur.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "şvr" md.; *Lisânü'l-'Arab*, "şvr" md.; *Kâmus Tercümesi*, "şvr" md.; Wensinck, *el-Mu'cem*, "şvr" md.; M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "şvr" md.; Buhârî, "İstîzân", 1; Müslim, "Müsâfirîn", 201-203, "Cennet", 28, "Birr", 115; İbn Mâce, "Du'â", 10; Ebû Dâvûd, "Şalât", 119; Tirmizî, "Da'avât", 32, 82; Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 40, vr. 776^b; Hattâbî, *Şe'nü'd-du'â'* (nşr. Ahmed Yûsuf ed-Dekkâk), Dimaşk 1404/1984, s. 51-52; İbn Fûrek, *Mücerredü'l-Makâlât*, s. 52; Abdülkâhir el-Bağdâdî, *el-Esmâ' ve's-şifât*, Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 497, vr. 195^b; Kuşeyrî, *et-Taḥbîr fi't-tezkîr* (nşr. İbrâhîm Besyûnî), Kahire 1968, s. 35-37; Gazzâlî, *el-Maḥşadü'l-esnâ* (Fazlüh), s. 79-82; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *el-Emedü'l-aḥşâ*, Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 499, vr. 108^b-111^b; Fahreddin er-Râzî, *Esâsü'l-takdîs* (nşr. Ahmed Hicâzî es-Sekkâ), Kahire 1406/1986, s. 110-120; a.m.f., *Levâmi'u'l-beyyînât* (nşr. Tâhâ Abdürra'ûf Sa'd), Beyrut 1404/1984, s. 214-219; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* (nşr. Abdülâzîz b. Abdullah b. Bâz), Beyrut 1414-16/1994-96, V, 492; XII, 262-263.

BEKİR TOPALOĞLU

MUSAVVİRE

(المصوّرة)

Ortak duyunun,
beş duyardan alıp idrak ettiği
sûretleri saklaması yanında
onun idrak sürecine katılarak
hissî sûretleri canlandıran zihin gücü
(bk. DUYU; HAYAL; TASAVVUR).

MÜSEVİ

(bk. YAHUDİLİK).